

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
XI Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 травня 2024 року)

Суми
2024

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Гончаренко А. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Дегтярьов С. І., д-р іст. наук (Сумський державний університет);
Ільницький В. І., д-р іст. наук (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка);
Каганов Ю. О., д-р іст. наук (Запорізький національний університет);
Король В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Котляр Ю. В., д-р іст. наук (Чорноморський національний університет ім. П. Могили, м. Миколаїв);
Куліш А. М., д-р юрид. наук (Сумський державний університет);
Лебідь А. Є., д-р філос. наук (Сумський державний університет);
Лобко Н. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Черкасов А. А., д-р іст. наук (Cherkas Global University, США).

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 7 від 21.06.2024 р.)

**Суспільно-політичні процеси в Україні та світі:
історія, проблеми, перспективи** : матер. XI Всеукр. наук.-
практ. конф. (Суми, 28 травня 2024 р.) / ред. колегія :
В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін.
Суми : Сумський державний університет, 2024. 197 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, виголошені в рамках XI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи», присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

© Сумський державний університет, 2024
© Автори, 2024

КОРОЛЬ В. М.

*кандидат історичних наук,
Сумський державний університет;
Запорізький національний університет*

СЕЛО БЛОТНИЦЯ ТАЛАЛАЇВСЬКОГО РАЙОНУ 1950–1960-х рр. У МАТЕРІАЛАХ УСНОЇ ІСТОРІЇ

Період 1950–1960-х рр. в історії українського села став добою кардинальних трансформацій, коли остаточно відходили традиційні форми ведення господарства, стародавні звичаї життя спільноти, давні стандарти матеріального побуту, звичні раніше форми дозвілля. Весь колишній спосіб життя села дедалі набував урбанізованого характеру. Тому перед нами стоїть важлива мета всебічно дослідити цей процес трансформації.

Серед усіх можливих джерел, на основі яких проводиться дослідження сільського життя зазначеного періоду, окреме місце займає усна історія. Вона позбавлена тієї тенденційності, якою неминуче наповнені джерела, створені в той або інакший спосіб з подачі влади і для її потреб: документи з архівних фондів, тогочасні матеріали засобів масової інформації, опубліковані дані тощо. Звичайно, усна історія, як й інші джерела особового походження, має дещо суб'єктивний характер. Спогади літніх людей подають не стільки інформацію про конкретні факти і події, як транслюють ставлення до них їхніх безпосередніх учасників і свідків. При чому розкриваються ці події з ракурсу погляду пересічних осіб, без цензури, «казенного оптимізму», визначеного кимось ранжиру

важливості і «порядку денного». Матеріали усної історії як яскраві ілюстрації дозволяють значно краще усвідомити сутність історичних процесів і зробити дослідження значно рельєфнішими.

Нещодавно нами було записане інтерв'ю з Анатолієм Павловичем Залеським – уродженцем села Блотниці (зараз після перейменування Болотниця). Це село в означений період належало до Талалаївського району, який до 1964 р. входив до Сумської області, а згодом – переданий Чернігівській.

Залеський А. П. народився 1950 р. Його батько був чоботарем, а мати завдяки освіченості і наполегливості стала зоотехніком, що для простої колгоспниці вже само собою було непростим досягненням. Наш інтерв'юер після закінчення блотницької школи рік до армії працював вантажником у місцевому споживчому товаристві, потім відмінно ніс службу прикордонником. Служив у Німецькій демократичній республіці.

Після демобілізації поїхав до Харкова. Маючи хист до точних наук, розкритий ще в школі, пішов на підготовчі курси і згодом успішно здав іспити та вступив до Харківського інституту механізації та електрифікації сільського господарства. Добре навчався, займався спортом, вів активне суспільне життя. Отримавши диплом з відзнакою відмовився від пропозиції продовжити навчання в аспірантурі й поїхав за направленням працювати інженером на птахокомбінат в селі Одноробівка Золочівського району Харківської області. Одружився, радів народженню двох синів.

Згодом працював на різних керівних посадах у місцевому колгоспі, районній державній адміністрації, керував приватною агрофірмою. Зараз на пенсії.

Нижче ми подаємо транскрипт аудіозапису інтерв'ю, що відбулося 10 травня 2024 р. Текст було дещо підредаговано шляхом заміни російських і жаргонних слів українськими, прибрані деякі повторювані слова, що не несуть змістовного навантаження.

Транскрипт ми супроводжуємо фотографіями повідомлень з номерів Талалаївської районної газети «Колгоспник Талалаївщини» зазначеного періоду. Одночасне поєднання двох різних видів історичних джерел дозволить краще взаємно розкрити їх і глибше вивчити досліджувану тему.

***

Транскрипт інтерв'ю із Залеським Анатолієм Павловичем, 1950 року народження

***- Розкажіть, будь ласка, про рідне село в часи
Вашого дитинства.***

- Блотниця – велике село. Було там тоді все. Колгосп був. Завод цегельний був, але він був колгоспний. Були школа, будинок культури чи клуб – так називали. Були лікарня, аптека. А такого там виробництва крім колгоспу не було. Тільки цегельний завод, він спочатку був колгоспним, а потім його передали міжколгоспбуду.

Сільпо¹ своє було. Мережа магазинів була. Була чайна в селі, та вона вже з'явилася пізніше, я вже точно не пам'ятаю, в які роки. В 1969 р. я як пішов із села, оце і все. А до того...

Фото 1. Повідомлення в газеті «Колгоспник Талалаївщини» за 23 липня 1960 р.

Залізнична станція була від нас, де я жив, шість кілометрів. Станція Блотниця. Це по лінії Бахмач – Ромни, і далі вона йшла на Ромодан, на Харків. От я не згадаю вже точно, коли автобус почав ходити до райцентру. В цей час його зовсім не було. Попутки. Ще організовували «грузо-таксі».

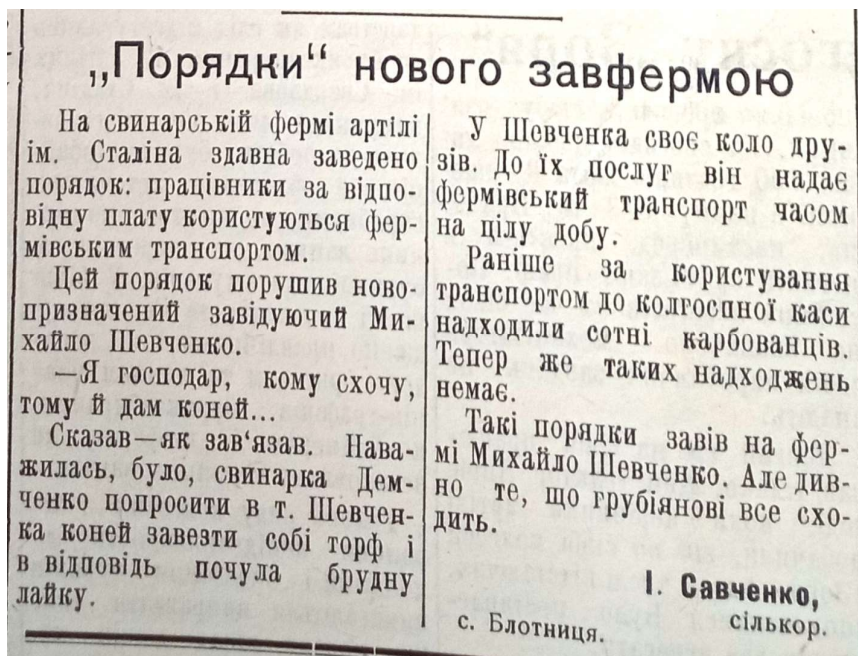
- *«Грузо-таксі»? Що це?*

- Це з колгоспу вантажівку виписували. За гроші. Це якщо гуртом організовували масовий виїзд кудись. А так, куди треба, – підвода. Кіньми. Брали в колгоспі. А їздили і в

---

¹ Сільпо (від рос «сельское потребительское общество») – сільське споживче товариство.

Талалаївку, в райцентр, і в Срібне, в сусідній район. Талалаївка довго була в складі Сумщини, а Срібне, Бахмач – Чернігівська область. А потім і ми стали Чернігівської області. А їздили більше всього в Ромни і Бахмач. Бо туди була залізниця, і то були найближчі міста. Ну, в основному в Ромни. З усієї округи тягнулися люди до залізниці, якщо куди поїхати треба. І далі, на Харків, наприклад... А автобуси потроху почали ходити пізніше, десь тільки в шістдесятих.

Фото 2. Повідомлення в газеті «Колгоспник Талалаївщини» за 1 вересня 1960 р.

- Чого такого не було в селі, за чим треба було їхати до райцентру чи міста?

- У нас у Блотниці була торгівельна мережа розвинена. У нас були і господарські товари, і одяга, і взуття. Просто не було вибору, асортимент був обмежений. Продовольчі товари теж всякі були. Правда, на початку шестидесятих там такі черги за хлібом були! Щоб хліба купити, по півдня стояли. І там на руки давали дві буханки, і той пополам з кукурудзою! А їздили на ринки возили якусь свою продукцію продати. Хоча там і возити не особливо що було.

- В той час у сім'ї займалися якимись домашніми ремеслами, промислами?

Та хтозна. Рушники з полотна були. Так з полотна вже нічого не шили. Хоча я як пацаном був, ще пряли, ткали полотно. Там у нашої бабусі ткацький верстат ставили, ткали полотно, вибілювали на вулиці. Замочували біля річечки і клали на сонце.

- Це Ви у якому віці були?

- Та вже ж більший був, пам'ятаю вже. Десь у 5-6 клас ходив. Тоді коноплі ще сіяли, там їх вимочували, чесали. У річці вимочують, а жаби там як подохнуть! Ну, в нашій сім'ї були рушники вишивані на стінах, рушники для втирання з полотна. А так, щоб одяг, якусь білизну, простирадла з нього не шили. Та воно ж грубе таке! Були ткані рядна, застиляли там ними. Не згадаю вже, як їх називали. Ткали їх з товстого волокна, та воно було не дуже грубе, м'яке. А так були вже на покупній тканині.

Ну, а по взувацьці, батько наш був швець, взуття шив. Тільки він був не приватний [швець], а від побутокмбінату. Були заготовки, користувалися, шили чоботи. Мені навіть

на випускний туплі гостроносі батько пошив. Ну, а костюми там і все таке їздили в район чи в місто купляти. Хоча, зазвичай яка там була можливість? Якась сорочка, якісь штани. Такої ж різноманітності не було. Шкільну форму їздили купляли в Ромни. Того що основна одежа в нас тоді була шкільна форма. А так ото якісь одні штанці, та особливо парадних і не було. Раз закупилися, з'їздили перед школою, ото і все. Тому що грошей не вистачало. Мати там, правда, вже зоотехніком в цей час працювала. Вона отримувала вже 120 рублів, а в батька зарплата була там 60 рублів. А нас то четверо дітей було! Два старших брати, сестра старша 1945 року. Старший брат 1942 року народження вже після 8 класу підсобним робітником у міжколгоспбуді працював. Там заочно закінчував 10 класів, потім школу майстрів. Тому що важко було! Ми, менші, ще вчилися. А він свідомо все кинув! А тоді він поступав у якийсь інститут в Сумах, не пройшов. Працював на заводі ім. Фрунзе. Звідти і забрали в армію, служив на Далекому Сході...

Ну, а сестра Галка закінчила школу зі срібною медаллю. Хоча йшла на золоту. А на олімпіаду з фізики посилали, вона взяла і не поїхала. А ввечері прийшла в клуб гулять, а там чергував фізик, побачив. Так він її «зарубав», поставив четвірку. І дали їй срібну медаль. Здавала вона екзамени в Харківський медінститут. Отримала 4 з хімії. І спочатку було повідомлено, що вона поступила. А потім поїхала додому, приходять сповіщення, що не зарахована вона. Як вона розказувала, когось там треба було «проткнуть», і «просунули» на її місце. Хто знає, як воно було насправді? А вона в тому ж

році в Чернігові була на якихось курсах на оператора обчислювальних машин. Закінчила і потім поїхала чогось в Ленінград в медичний. Вступила в якесь «напіввище» медичне училище при академії...

Сильна в нас школа в Блотниці була. Шевченко Михайло Іларіонович – дуже добрий вчитель фізкультури. Багато першорозрядників підготував: лижі, легка атлетика, «ігровики»... Ручний м'яч¹, баскетбол, волейбол. Волейбол слабше трохи.

- Де займалися? Який був спортзал?

- Спортзалу не було. Потім зробили. Там була мала двоповерхова школа. А тоді ще одноповерховий корпус добудували для 5-8 класів. І там зробили актовий зал великий. Ну, і там заняття з фізкультури проводили. Але як такого спортзалу не було. Ми там у м'яч не грали. А всі ігри – це тільки в літні період. Робили майданчики. Були в нас для всього, і для ручного м'яча, і для баскетболу, і волейбольна площадка. Все це було.

- Якесь покриття було на них?

- Нічого не було. Не бетонували, не асфальтували, не покривали нічим. Ґрунтові були. Підготовлювали, трамбували поверхню, щоб м'яч відскакував. Ото я там і навчився грати. Та так, що потім у інституті, як вчився, так грав за інститутську команду ХІМЕСГУ². Ми їздили змагання з ручного м'яча вигравали.

---

¹ Ручний м'яч – поширена в радянський час назва гандболу.

²ХІМЕСГ – Харківський інститут механізації та електрифікації сільського господарства.

Ну, і так підготовка в школі сильна була. Я вважаю, так порівнював, якщо ті, хто в нашій школі «трійку» мали, то сьогодні це золота «п'ятірка», всі 12 балів. І спорт розвинений був, цікаво проводилися уроки фізкультури: і гонки, і кроси, і стрибки...

Як такого не було стадіону в селі. Просто на луку футбольне поле підготовлене було, ворота закопані. А так, десь ворота ставили і грали з хлопцями.

- Змагання проводилися?

- Аякже! Була спартакіада шкільна. В районний центр їздили на змагання по всіх видах. Лижники наші, легкоатлети в основному держали першість по району. Вигравали ми і по баскетболу, теж тримали.

- Які ще розваги в селі були?

- Були гуртки, художня самодіяльність. При будинку культури, при школі. В нас був великий шкільний хор, десь понад 50 чоловік хор був! Були фестивалі, огляди самодіяльності в районі. Часто концерти давали. На всі ж свята концерти. Драматичний гурток... Та я ще пам'ятаю ставили п'єси.

- А який був репертуар?

- Та всяке було. То я знаю було, що і я брав участь, так пораненого бійця чи командира заносили на сцену. Я так, рідко брав участь. У нас же село розгалужене. До центру, до клубу, було 4 кілометри від того місця, де ми жили. Село дуже посічене річечками, ярками, розкидане дуже...

З РЕДАКЦІЙНОЇ

З с. Сильченково повідомляють:

„Безталанна“ у виконанні блотницьких гуртківців

Недавно на сцені Сильченківського клубу виступали гуртківці села Блотниці. Вони поставили п'єсу «Безталанна». Глядачам дуже сподобалась гра Дмитра Козіна (роль Гна-

та), Михайла Джежулі (роль Дем'яна), Івана Лещенка (роль Степана), Євгенії Семенко та Марії Хоменко.

Сильченківці гаряче дякували блотничанам за їх приїзд.

СИЛЬЧЕНКІВСЬКІ ЛЮБИТЕЛІ СЦЕНИ В БЛОТНИЦІ І ЛИПОВОМУ

У відповідь блотничанам на їх візит учасники художньої самодіяльності Сильченківського клубу поставили концерт в Блотниці. У програмі були пісні, танці, п'єса «Живі джерело».

Теплінь своїх сердець, щирі почуття передали в концерті любителі сцени Валя Марти-

ненко, Люба Білан, Віктор Кугукало, Раїса Пивовар, Клава Гопка, Аватолій Пивовар, а також баяніст Вячеслав Доброгорьський. Їм щиро аплодували блотничани.

Так же зустрічали сильченківців і в с. Липовому.

П. Анатольчук.

Фото 3. Повідомлення в газеті «Колгоспник Талалаївщини» за 30 червня 1960 р.

- А яка була забудова села?

- Збудова? Та різна. Бум сільського будівництва там пішов пізніше... А ще я був там, у Блотниці, так почали будувати вулицю біля школи, недалеко від центру будинки.

- Квартирні?

- Ні. У нас квартирних будинків не було. Будували індивідуальне житло, приватне. По покращеним проектам, з добрим плануванням, з господарським будівлями. Давали житло то спеціалістам, то вчителям, та й робочим теж.

А в колгоспі було 4 ферми. Рибгосп був дуже добрий. Розводили рибу, мальок. Рибгосп теж колгоспний був. Ну, і цегельний завод.

Клуб у нас великий був у приміщенні, де колись була церква. Її ще у 30-х роках переробили. Куполи прибрали. Зробили двоповерховий будинок культури. Великий зал на першому поверсі. Зал на 200 місць.

Там колись велика церква була. Там її ще будували, по моєму, нащадки Граббе. Він там з декабристів, був засланий. А тут у нього був маєток – Грабщина. Був там особняк. Його в революцію розграбували. І його нащадок був похований у Блотниці біля церкви цієї. Ну, судячи з того, що залишилося, дуже здорова церква була.

На другому поверсі знаходилася бібліотека. Внизу ще фойє велике було. І там танці. Танці ж були під баян.

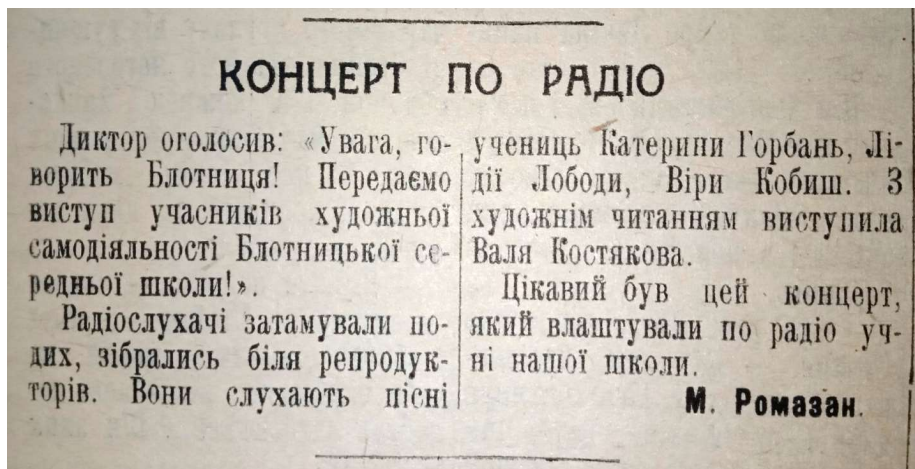
- А програвачів музики не було?

- Та було! Тільки то вже потім, пізніше стало! А коли я ще ходив, то тільки баян був! Та я й рідко ходив туди, бо мені далеко було, я ж кажу.

По центру села була своя електростанція. Світло, радіовузол були свої, колгоспні. А на наші краї, село ж розкидане, світло і радіо прийшли державні лише в 1961 році. А в центрі своя дизель-установка велика була, забезпечувала. Ну, а на фермах доїння проводилося вручну, а потім поставили свої двигуни і вакуум-насоси, не

електричні, а механічні. А то все вручну доїли. Я знаю, там Лісовий був доярцем. Мати зоотехніком була, так тягнула його там. Нагороди він отримував тоді. До 4 тисяч на фуражну корову надоював. Це на нашій бригаді.

А в 1961 р. по нашій вулиці там розмітили. Так ми копали ями під стовпи самостійно. І радіо тоді ж проводили, на тих самих стовпах.

Фото 4. Повідомлення в газеті «Колгоспник Талалаївщини» за 14 квітня 1962 р.

- А коли в селі з'явилися телевізори?

- Ну, я в школу ходив, телевізора в нас не було. Довго телевізорів ні в кого не було. Перший телевізор, так у школі був. Ото бігали хокей дивилися. Ну, воно поганеньке зображення тоді ще було.

А вдома в нас було радіо дротове і «приймачик» був. Ми ще в школу як ходили, так захопилися ото монтажем – приймачі робили.

- Гурток радіолюбителів?

- Ні! Не було ніякого гуртка. Ми самі по собі. Схему брали. Спочатку простенькі, детекторні, там на одну-дві хвили. А потім почали схеми з транзисторами, діодами, резисторами монтувати.

- А запчастини де брали?

- Та де? Купляли. Так-то в селі не було в продажу. А виїжджали, то в Ромнах на ринку, то хто де. Мені, припустимо, брат з Харкова привозив, як там учився. Яюсь діставали. Чорті, де ми їх тоді діставали! Хто де! А антену з дроту. Ото так самі викручувалися, робили собі приймачі!

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. ЛОКАЛЬНІ СТУДІЇ

Антонов Є. М.

Перебування Т. Г. Шевченка на Сумщині
у творчості Віри Юрченко 3

Власенко В. М.

З епістолярію Костя Мацієвича 1922 р. 9

Гаврилишин П. М.

Виявлені джерела до вивчення біографії
Богдана Гаврилишина 15

Герасимчук О. М.

Формування організаційно-правових основ
переселення козаків Північного Лівобережжя
України на Кубань у 1820–1825 рр. 20

Зінченко І. Д.

До питання про формування кордонів України
в 40-50-х роках ХХ ст.: огляд вибраної історіографії 27

Король В. М.

Село Блотниця Талалаївського району
1950–1960-х рр. у матеріалах усної історії 30

Котельницький Н. А.

Праці В. М. Хижнякова як джерело з історії формування
клерикальної політики земської ліберальної партії
Північної України (80-ті рр. XIX ст.) 43

Лобко Н. В.

Матеріали про військову службу як джерело
генеалогічної інформації 50

Медведєв І. А.

Події лютого-березня 2022 року в Тростянецькій
громаді Сумської області: хронологія та факти 55

Пономарьова К. О.

Історія військових поселень на території України:
до постановки проблеми 61

Шуть Т. І.

Соціально-економічне життя Сум у період німецької
окупації (за матеріалами газети «Сумський вісник») 65

Тихомиров К. В.

Жертви окупаційного нацистського режиму
на території України 70

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Андрощук В. П.

В'ячеслав Липинський на дипломатичній
службі Української держави 75

Баб'як М. О., Дикий В. В.

Дипломатична співпраця УНР і ЗУНР у добу
національно-визвольних змагань 80

Гончаренко А. В.

Радянська історіографія ролі Великої Британії в еволюції
колоніалізму наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. 84

Дацків І. Б., Проць В. В.

Міжнародна діяльність Лонгіна Цегельського 90

Зінченко І. Д.

Південно-західний кордон УРСР в 40-х роках ХХ ст.:
делімітація та демаркація 95

Іванов І. А.

Діяльність Оди Нобунаги по об'єднанню Японії 99

Мірошніченко А. В.

Роль Томаша Масарика в становленні
незалежної Чехословаччини 105

Назаров М. С.

Основні етапи російсько-української війни 2022-2024 рр. 110

<i>Порфілова М. В.</i> Зародження, формування і становлення соціальної політики	114
<i>Рагуліна А. В.</i> Смертна кара за кодексами законів Давньої Месопотамії	118
<u>КУЛЬТУРА ТА ОСВІТА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ</u>	
<i>Антоненко П. Ю.</i> Коренізація як передумова розвитку українського мистецтва в 1920-1930-х роках	121
<i>Антонов Є. М.</i> Ілля Ріпін – український художник	125
<i>Гвоздицька С. М., Єсін А. І.</i> Особливості сучасного етапу розвитку витинанки на Сумщині	129
<i>Глушенок Н. М.</i> Висвітлення стану дослідження поняття міждисциплінарної інтеграції	135
<i>Дегтярьов С. І.</i> Проект Батуринського університету гетьмана Кирила Розумовського	140

Дегтярьова Д. С.

Відстоювання феміністичних поглядів у драматичній
поемі «Бояриня» Лесі Українки 149

Калінін І. М.

Правознавство в чоловічих гімназіях
кінця ХІХ – початку ХХ ст. 155

Картава К. С.

Ганна Затиркевич-Карпинська – громадська діячка
та особистість 161

Кудінов Д. В.

Пансіон Ганни Іванової в Сумах: нотатки до історії
жіночої освіти 167

Маркович О. С.

Значення творчості Василя Кричевського 174

Струпінська Д. В.

Неполітичні проекти Георгія Нарбути як
складова української національної культури
початку ХХ ст. 181

Ярош Н. В.

Виховний процес у навчальних закладах системи
державних трудових резервів СРСР (1940–1950-ті рр.) 189

Наукове видання

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
XI Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 травня 2024 року)

Оригінал-макет підготовлено на
кафедрі історії СумДУ

Редколегія не несе відповідальності за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Матеріали друкуються в авторській редакції. Точка зору редколегії не завжди збігається з точкою зору автора.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 16,77. Обл.-вид. арк. 19,83. Тираж 100 пр. Зам.№
Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.